
Jak platit vědu (pohled ekonoma)

Jak platit vědu (pohled ekonoma)



Každý dobrý manažer ví, že pravidla odměňování ovlivňují chování zaměstnanců. Kde chybí vztah mezi individuálními výsledky a odměnou, chybí i motivace ke kvalitní práci. Když dáte lidem finanční motivaci dělat zmetky, vyrobí je. To platí v mlékárnách, automobilkách, nemocnicích a není žádný důvod, proč by tomu mělo být jinak ve vědě.

Tento základní fakt jako by zapadl v diskusi o financování české vědy - viz nedávná polemika Jana Zrzavého a Jiřího Rákosníka (Česká věda: hledá se politik, ne přeučení výzkumník, HN 13. července; Bádání nepotřebuje reformu, spíš peníze, HN 18. července).

Za kus? Nebo za kvalitu?

Spor se vede o tom, jak by se měly v budoucnosti hodnotit a platit vědecké výsledky institucí. Současná metoda tzv. »peer review« spočívá v tom, že se komise odborníků seznámí s daným pracovištěm a napíše o jeho výsledcích »kvalitativní« hodnocení, které se posléze promítne do přidělených peněz.

Navrhovaný nový systém by naopak přidělil vysokým školám a ústavům peníze podle jejich »kvantifikovaných« výsledků. Těmi mají být především počty publikovaných vědeckých prací - knih a odborných článků. U článků by systém využil mezinárodních měřítek kvality vědeckých časopisů a přidělil více peněz za článek v prestižnějším časopise. To je jeho hlavní výhoda - měřítko kvality se nedá ovlivnit. U knih by se již kvalita nerozlišovala a peníze by se přidělovaly jednoduše za kus.

Zásadní nedostatky mají bohužel oba systémy. Ten první - hodnocení komisemi - funguje v ČR špatně. Nezřídka jsou za světový výzkum označeny i projekty prakticky bez výstupů. Obory na nízké úrovni je zvykem měkce hodnotit a některá hodnocení působí zmatečně. Finanční motivace ke špičkové vědě je tak nedostatečná.

Druhý systém - financování založené na počtu výstupů - konečně nějakou motivaci vytváří. Bohužel je to motivace vyrábět za státní prostředky vědecké zmetky. Problémem jsou samozřejmě knihy.

I ty můžeš být profesorem!

Vydat totiž dnes knihu, ať už ji vydá kdokoli a v jakémkoli nákladu, prohlásit ji za vědeckou a zkasírovat za to příspěvek ze státního rozpočtu je poměrně snadné. Určitě mnohem snadnější než se pachtit s kvalitním výzkumem, který vede k článkům v prestižních světových časopisech jako Nature. (Ano, existují specifické obory typu historie, kde je i ve světě zvykem publikovat výsledky spíše v knihách než v časopisech. Jejich financování je třeba řešit výjimkou.)

Exemplárním příkladem může být můj obor, ekonomie. Přestože světová akademická obec považuje za měřítko vědecké kvality publikace ve dvaceti až třiceti špičkových časopisech, v Česku nemá naprostá většina profesorů ekonomie ani jeden článek ani v jednom z více než dvou set vědeckých časopisů s tzv. impakt faktorem vydávaných mimo území ČR a SR. Habilitace a profesury jsou tak často udělovány na základě seznamu sborníků a knih a jiných typů domácích publikací, po kterých v akademickém světě ani pes neštěkne. Přitom ekonomický výzkum u nás stát financuje skoro všude, kde se ekonomie vyučuje.

Dokud se peníze na vědu budou rozdělovat plošně a s malým ohledem na kvalitu produkce jako dnes, nemá z pohledu ekonoma přidávání peněz valného významu a nic moc společnosti nepřinese.

Nově navrhovaný systém zvýší motivaci vědců ke světovému výzkumu. Ale musí dořešit problém s knihami. V oborech, kde ve světě skutečně dominují knihy místo časopisů, nezbyvá než zůstat u současného »peer review« hodnocení.

Nový návrh konečně přináší motivaci. Bohužel včetně motivace vyrábět za státní prostředky vědecké zmetky.